Tek, Recep ve Öger, Adem (2018). Çağatayca Yazılmış Bir Kerbela Mersiyesi, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2018/12, s. 169-212.

ÇAĞATAYCA YAZILMIŞ BİR KERBELA MERSİYESİ

*Recep TEK**

*Adem ÖGER***

Geliş Tarihi: 03.09.2018 ***Kabul Tarihi: 18.12.2018***

Özet

Kerbela hadisesi, İslam tarihinin en önemli olaylarından biridir. Müslümanların dinî, siyasi ve sosyal yaşamlarında geniş çaplı ve derin tesirleri olan bu vak'a, bu bağlamda, İslam dünyasında vuku bulan birtakım olayların da kaynağı olmuştur. Kerbela olayının akisleri ve toplum üzerinde bıraktığı derin izler edebî eserlere de konu olmuştur. İçinde yaşadıkları toplumun tarihi ve yaşamı en önemli esin kaynakları olan sanatçılar, bu mühim hadiseyi eserlerinde işlemişlerdir.

Bu çerçevede, Müslüman coğrafyalarında yaşayan milletlerin edebiyatlarında Kerbela vak'ası ile ilgili manzum, mensur, manzum-mensur karışık maktel-i Hüseyin adını taşıyan müstakil eserler, mersiyeler, manzumeler kaleme alınmış, bu olay, edebî eserlerin önemli bir esin kaynağı olmuştur. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilişi Çağatay sahasında vücuda getirilen eserlerde de işlenmiştir. Bu eserlerden biri de makalenin konusunu teşkil eden ve "Maktel-nâme" adını taşıyan manzumedir. Maktel-nâmenin şairi belli değildir. Manzume, Lund Üniversitesi Gunnar Jarring koleksiyonunda Prov. 358 numara ile kayıtlı bir risalede bulunmaktadır. Maktel-nâme bu risalenin 2a-31b varakları arasında yer almaktadır. Şekil yönünden kusurlarla dolu olan Maktel-nâme, dört manzumeden oluşmaktadır. Birinci manzume, vezni olmayan ve kimi mısraları eksik 34 dörtlükten oluşan mütekerrir bir murabbadır. İkinci manzume, kaside nazım şekline benzeyen ve aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbını andıran ancak pek çok kusurlarla dolu 152 beyitten müteşekkil bir mersiyedir. Üçüncü metin, 28 beyitten oluşup kaside nazım şekliyle ve genel itibariyle aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbıyla yazılmış bir manzumedir. Dördüncü metin, muhammes nazım şekliyle ve yine aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbıyla yazılmış 12 bentten oluşan bir mersiyedir. Muhammesten sonra ise 71 beyitten oluşan başka bir manzume gelmektedir. Beyitlerde tekrar eden redifler, bu manzumenin murabbadan sonra gelen kasidenin devamı olduğunu düşündürmektedir. Maktel-nâmenin biçim bakımından kusurlarla dolu olması metnin, edebî bilgisi ve donanımı olmayan birisi tarafından sonradan sözlü gelenekten yazıya geçirildiği hissini uyandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kerbela hadisesi, Maktel-i Hüseyin, Çağatay Sahası, Gunnar Jarring, Maktel-nâme.*

A KARBALA DIRGE WHICH WRITTEN CHAGATAI TURKISH

Abstract

Karbala event is one of the most important events in Islamic history. The event which has an extensive and strong impression on the religious, political and social lives of Muslims in this regard, has also been the source of a number of cases in the Islamic world. The reflection of the Karbala event and the lasting impressions it left

* *Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, e-posta: receptek@nevsehir.edu.tr*
Orcid: 0000-0002-5169-6293
** *Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Halk Bilimi Bölümü, e-posta: ademoger@gmail.com*
Orcid: 0000-0003-1278-2110

on society were the subjects of literary works. The artists who have the history and life of the society in which they live in the most important sources of inspiration have processed this important event in their works.

In this context, the literature of the nations living in Muslim geographies, poetic, prose, poetic-prose combined independent works that are the name of Maktel-i Huseyin, elegies, poems have been written about the Karbala event, and this event has been an important poetic theme (matter) of literary works. Hz. Huseyin's martyrdom in Karbala has also been treated in the works have been brought into being in Chagatay field. One of these works is a poem, that constitutes the subject of the article and bears the name "Maktel-name". It is not clear that the poet of the Maktel-name is not known. The poem has been in an epistle registered with number Prov. 358 in Lund Üniversitesi Gunnar Jarring collection. Maktel-nâme is among 2a-31b foils of this epistle. Maktel-name, which is full of defects in terms of shape, consists of four verses. The first verse is a repeater quatrain composes of 34 quartets which are non-rhythm and some lines are incomplete. The second verse is an elegy composed of 152 couplets which are similar to the form of the ode verse and resemble the pattern of prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün", but which are filled with a lot of defects. The third text is a verse composed of 28 verses, written in the form of ode verse and in general with the pattern of the prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün". The fourth text is an elegiac composed of 12 paragraphs written in the form of pentastich verse and also in the pattern of prosody "Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün". After pentastich, there is another verse consisted of 71 couplets. The repeated voice in the couplets, this verse suggests that it is the continuation of the ode from stanza/quatrain. Maktel-name is full of defects in the terms of form, and it arouses a feeling of that written by someone who has no literary knowledge and equipment.

Keywords: *Karbala event, Maktel-i Huseyin, Chagatay field, Gunnar Jarring, Maktel-name.*

Giriş

İslam tarihinin en önemli ve trajik olaylarından biri hiç şüphesiz ki Kerbela hadisesidir. Müslümanların zihinlerinde derin izler bırakan, gönüllerinde onulmaz yaralar açan bu olay, üzerinden asırlar geçmiş olmasına rağmen Müslümanlar arasındaki tazeliğini ve güncelliğini hâlâ korumaktadır.

İslam dünyasında büyük bir tesir yaratan Kerbela olayı, günümüze kadar gelecek olan dinî, siyasi birtakım olayların da kaynağı olmuştur (Güngör, 2007: 769). Bu elim hadise, Müslümanlar arasında kırılmalara, iç çatışmalara ve buna bağlı olarak da ayrılıklara yol açmış, İslam toplumunda mezhepleşmelerin yaşanmasında ve özellikle Şiilik düşüncesinin teşekkülünde ve Şia'nın bir mezhep olarak ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur (Okumuş, 2010: 167; Keskin, 2012: 318; Fidan, 2017: 100). Yine bu hadise, Emevi hanedanlığına duyulan kini, nefreti ve buna bağlı olarak da başkaldırıları arttırmış, bu da Emevi saltanatının sonunu getirmiştir (Okumuş, 2010: 167). Ayrıca Kerbela olayına giden süreçte Muaviye'nin, oğlu Yezit adına biat alması ve Muaviye'nin ölümünde sonra Yezit'in halifeliğini ilan edip zorla biat almak istemesi, "Hz. Peygamber'in vekili sıfatıyla görev yapan raşid halifelerin yerlerini siyasi dengelere ve kuvvete dayalı bir yönetim anlayışı sergileyen vekillere bırakmalarına" neden olmuştur (Apak, 2010: 276).

Tarihî hadiseler, edebî eserlerin konularına kaynaklık etmeleri bakımından önemli bir rol oynarlar. Tarihî hadiseler, yazarlar, şairler için bir ilham kaynağı olmuş; onlar, bu olayları, duygu ve düşünce süzgeçlerinden geçirerek ve olayın toplum üzerinde yarattığı tesiri de göz önünde bulundurarak edebî bir üslûpla yeniden kurgulayıp eserlerinde işlemişlerdir. Bu bağlamda, tarihî bir olay olarak Kerbela hadisesi edebî eserlere de konu olmuştur. Kerbela olayını konu alan edebi eserler, bu tarihî olayın İslam dünyasında canlı ve diri

kalmasında ve Müslümanların bilinçaltına yerleşip asırlar boyunca yaşamasında önemli bir işlev yüklenmiştir.

Arap, Fars ve Türk edebiyatının ortak konularından olan Kerbela vak'ası ile ilgili olarak manzum, mensur, manzum-mensur müstakil eserler, mersiye ve manzumeler kaleme alınmış, bu olay, edebî eserlerin önemli bir mazmunu ve motifi olmuştur[1] (Uzun, 2002: 274; Çakır, 2012: 707; Türkoğlu, 2017: 108). Maktel-i Hüseyin adını taşıyan müstakil eserlerde, ana olaya bağlı kalınmakla birlikte konuya tarihî gerçekliğe uymayan dinî, efsanevî unsurlar da katılarak konu duygusal bir havada ve destanî bir üslûpla ele alınmıştır (Güngör, 2003a: 455). Böylece tarihî bir olay, destansı bir nitelik kazanırken tarihî bir şahsiyet olan Hz. Hüseyin de olağanüstü niteliklere sahip menkıbevî bir kimlik ve kişiliğe bürünmüştür (Güngör, 2007: 769, 786).

Kerbela olayını konu alan eserler, ilk dönemlerde sade bir üslûp ve halkın anlayacağı bir dil ile kaleme alınmıştır. Ancak sonraki zamanlarda şair ve yazarlar sanat değeri daha yüksek, tarihî kaynaklara göre muhtevası daha zengin ve ayrıntılı, öğreticilikten ziyade lirizm yönü daha ön planda olan eserler ortaya koymuşlardır (Güngör, 2007: 779). Sanatçılar, bütün Müslümanları derinden etkileyen bu trajik olayı bütün sanat güçlerini kullanarak estetik bir biçimde işleyerek zihinlere kazınacak ve duygusal bağlamda halk üzerinde daha fazla tesir yaratacak eserler, başyapıtlar ortaya koymaya; bu vesileyle de muhtemelen sanat kudretlerini göstermeye ve şöhretlerini arttırmaya çalışmışlardır.

1.Kerbela Hadisesi[2]

Muaviye, hicretin 53. yılında Şam ahalisini toplayarak onları oğlu Yezit'e biat ettirir. Daha sonra da Ubeydullah bin Ziyad'a mektup yazarak bütün Müslümanların Yezit'e biat etmesini ister. Müslümanlardan Medine'de oturan Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Zübeyr, Abdullah bin Ömeril Hattab ve Abdurrahman bin Ebu Bekiri's Sıddık ise Yezit'e biat etmezler. Medine'de bulunan Mervan bin Hakem, Muaviye'ye bir mektup yazarak durumu bildirir. Muaviye Umre için Mekke'ye gittiğinde Hz. Hüseyin bin Ali'yi yanına çağırtıp ondan biat istemesi üzerine Hz. Hüseyin, diğer üç kişi biat ederse kendisinin de biat edeceğini söyler. Diğerleri de Muaviye'ye aynı cevabı verirler. Muaviye, Umre ziyaretini tamamlar ve Mervan'ın onları incitip üzeceğini düşünerek onu da yanına alıp Şam'a gelir ve Medine'yi Velid bin Ebu Süfyan'a verir. Hicretin 57. yılı Muaviye vefat eder. Yezit, Velid'e bir mektup yazarak Muaviye'nin öldüğünü bildirir ve ayrıca yazılı bir emir göndererek Hüseyin bin Ali, Abdullah bin Zübeyr ve Abdullah bin Ömeril Hattab'tan mutlaka biat alınmasını kesin olarak emreder. Velid, bu emirleri alınca daha önce Medine valisi olan Mervan'ı çağırır ve onun fikrini sorar. Mervan da onun üçünü de çağırtıp Yezit'e biat ettirmesini, etmedikleri takdirde de onları öldürmesini söyler. Velid, Hz. Hüseyin ile Zübeyr'in oğluna haberci gönderip onları çağırtır. Hz. Hüseyin, kendi yakınlarından elli silahlı adamla Velid'in yanına gider ve içeri girer. Velid, Yezit'in kendisine gönderdiği mektubu Hz. Hüseyin'e okur. Hz. Hüseyin, "Benim gibi bir adam gizli biat etmez. Sen halkı toplayıp bizi de çağırmalısın." der ve oradan ayrılmak ister. Bunun üzerine orada bulunan Mervan, Velid'e Hz. Hüseyin'in buradan çıkıp gittiği takdirde biat etmeyeceğini ifade ederek onu öldürmesini söyler. Hz. Hüseyin, Mervan'a çok hiddetlenip ona söver ve oradan ayrılır. Zübeyr oğlu Abdullah ise Velid'in yanına gitmeyip adamlarını ve kendisini tutanları toplar. Velid'in adamları onun evinin etrafını sarınca kardeşi Cafer'i Velid'e gönderir ve ertesi güne kadar mühlet ister. Velid, izni verir. Bu fırsattan istifade eden

[1] Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında kaleme alınmış Kerbela konulu eserler için bkz. Çağlayan, 1997: 33-42; Uzun, 2002: 275; Güngör, 2003b: 456-457; Güngör, 2007: 778; Demirel, 2008: 50-51; Baş, 2010: 384-385; Özçelik, 2010: 7-8; Karaarslan, 2012: 16-17; Şadi Meddah, 2015: 26-28; Türkoğlu, 2017: 109-116; Fidan, 2017: 101. Ayrıca bkz. Kurtuluş, 2002: 272-272; Özil, 2017: 31-48.

[2] Bu bölüm, Taberî'nin Tarih-i Taberî ve A. Cevdet Paşa'nın Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ adlı eserlerinin ilgili sayfalarından özetlenmiştir. bkz. (A. Cevdet Paşa, 1981: 504-527; Taberî, 199?: 94-115).

Abdullah, kardeşi Cafer ile birlikte gece Medine'den ayrılarak Mekke'ye gider. Sonraki gece de Hz. Hüseyin bütün ehl-i beytini alıp Mekke tarafına doğru yola çıkar. Sadece kardeşi Muhammet Medine'de kalır ve birbirlerinden ayrılmadan önce Hz. Hüseyin'e pek çok nasihatlerde bulunur.

Kûfeliler, Muaviye'nin ölümünü ve Hz. Hüseyin ile Ömer oğlu Abdullah ve Zübeyr oğlu Abdullah'ın biat etmediklerini işitince Hz. Hüseyin'e mektuplar yazıp onu Kûfe'ye davet ederler. Abbas oğlu Abdullah, Hz. Hüseyin'in Kûfelilerin sözlerine inanmamasını söylemesine rağmen Hz. Hüseyin, Müslim bin Ukeyl'i durumu yerinde görmesi için Kûfe'ye gönderir. Müslim bin Ukeyl Kûfe'ye varınca otuz bine yakın Kûfeli Hz. Hüseyin'e biat ettiklerini bildirirler. Bu arada Yezit'in dostlarından Abdullah bin Müslim olup biteni öğrenerek Yezit'e bir mektup yazar. Bunun üzerine Yezit, Kûfe emiri Numan bin Beyr'i görevden alarak yerine Ubeydullah bin Ziyad'ı atar. Ubeydullah bin Ziyad, Kûfe'ye gelir ve Kûfelileri Yezit'e biat etmeye çağırır. Müslim bin Ukeyl ile onu evinde saklayan Hani bin Urve'yi tutsak eder. Bunu duyan iki bin Kûfeli onları kurtarmak için sarayın etrafında toplanırlar. Ancak Ubeydullah'ın emriyle Müslim bin Ukeyl ile Hani bin Urve'nin kesilen başları toplanan kalabalığın önüne atılınca Kûfeliler korkup dağılırlar. Bu olaylar cereyan ederken yaşananlardan habersiz olan Hz. Hüseyin, Abdullah bin Ömer'in Kûfe'ye gitmemesi yönündeki bütün ısrarlarına rağmen ehl-i beyti ve yakınlarıyla birlikte Mekke'den ayrılıp Kûfe'ye doğru hareket etmiştir. Hz. Hüseyin, yolda Müslim bin Ukeyl'in öldürüldüğü haberini alınca, yanındakilere arzu edenlerin dönebileceğini söyler ve yanında sadece Mekke'den kendisi ile birlikte çıkmış olanlar kalır.

Ubeydullah bin Ziyad, Ömer bin Şa'd ibn-i Ebi Vakkas'ı yanına çağırarak ona Rey şehrinin beyliğini verir ve ondan Hz. Hüseyin'i yakalayıp kendisine getirmesini ister. Ömer, Hurr bin Yezit adındaki komutanını görevlendirir. Hurr, Hz. Hüseyin'in yanına gelerek kendisiyle birlikte yanındakileri Kûfe'ye Ubeydullah bin Ziyad'a götürmekle memur olduğunu ve bu vazifeyi yerine getirinceye kadar da yanlarından ayrılmayacağını söyler. Hz. Hüseyin bunu kabul etmez ve geri dönmek için hareket eder ancak Hurr buna engel olur. Hz. Hüseyin, Kadisiye yolunun sol tarafına sarkıp Fırat kıyısında Kerbela denilen yere gelir ve burada konaklar. Ertesi gün Ömer, dört bin atlıyla Kerbela'ya ulaşır. Ömer, Hz. Hüseyin'in yanına gelerek vazifesini bildirir. Hz. Hüseyin de geri dönmek istediğini belirtir. Ömer, bu isteği Ubeydullah bin Ziyad'a iletir. Ziyad, Hz. Hüseyin'in Yezit'e biat ettiği takdirde gereğini düşüneceğini ancak biat etmemesi durumunda ona su verilmemesini ister. Bu haber üzerine Ömer, Hz. Hüseyin'in nehirden su almasını engellemek üzere onun konakladığı yer ile nehir arasına beş yüz atlı gönderir. Bu olaydan sonra Hz. Hüseyin, Ömer'e haber gönderip onunla görüşür ve üç isteğinden birinin kabul edilmesini ister. Ömer, Hz. Hüseyin'in bu isteklerini Ziyad'a bildirir. Ziyad da Hz. Hüseyin'in bu isteklerini komutanlarıyla paylaşır. Ancak orada bulunan Şimr bin Zül-Cevşan, Hz. Hüseyin'in teklifsiz teslim olması gerektiğini belirtir ve Ömer'in Hz. Hüseyin karşısındaki gevşekliğinden bahseder. Ziyad, Şimr'in haklı olduğunu düşünerek Ömer'e hitaben Hz. Hüseyin'in hükme razı olarak teslim olmasını aksi takdirde onunla savaşmasını, emri uygulamadığı takdirde de komutayı Şimr'e devretmesini emreden bir mektup yazarak Şimr'e verir. Şimr, Kerbela'ya gelip emri Ömer'e bildirince Ömer, askerlerini Hz. Hüseyin üzerine yürütür. Hz. Hüseyin, ertesi güne kadar izin ister. Hz. Hüseyin, yanındakilere karşılarındaki güruhun kendisini istediğini bu nedenle de onların gece karanlığında kaçıp gitmelerini giderken de her birinin yanında ehl-i beytinden birisini götürmelerini söyler. Ancak yanındakiler bunu asla kabul etmeyeceklerini ve onunla birlikte savaşacaklarını ifade ederler. Bunun üzerine Hz. Hüseyin gece boyunca arkadaşlarıyla savaş hazırlığı yapar. Ertesi gün aşure günüdür. Sabah olunca Ömer, askerlerini Hz. Hüseyin'in üzerine yürütür. Bu arada Hurr bin Yezit, Hz. Hüseyin'in tarafına geçer. Ömer'in asker sayısı altı bin civarında iken Hz. Hüseyin'in yanında otuz iki atlı ve kırk yaya bulunmaktadır. Evvela teke tek mücadeleler olur ve bu mücadelelerde Hz. Hüseyin taraftarları Ömer'in askerlerine karşı büyük üstünlük

sağlarlar. Bunun üzerine Hz. Hüseyin ve adamlarının üzerine topluca hücum etmeye karar verirler. Çarpışmada Hz. Hüseyin'in yanındakiler tek tek şehit olur. Hz. Hüseyin yorgunluktan ve susuzluktan bitkin bir haldedir ancak askerlerden hiçbiri Hz. Hüseyin'i öldürmeye cesaret edememektedir. Hz. Hüseyin su içmek için nehre yönelip yaklaşınca atılan bir ok ağzına isabet eder ve ağzı kanlar içinde kalır. Şimr, Hz. Hüseyin'in etrafını saran askerleri onu öldürmeleri için kışkırtır. Şimr'in adamlarından altı kişi Hz. Hüseyin'in üzerine saldırıp kılıç ve mızrak darbeleriyle onu yere düşürürler ve şehit ederler. Sinan bin Enes Nahaî, Hz. Hüseyin'in başını keser ve eşyaları oradakiler tarafından yağmalanır. Askerler, çadırlara da saldırarak bütün eşyaları yağmalarlar. Şimr, Hz. Hüseyin'in hasta olup çadırda yatan Zeyne'l Abidin diye bilinen Ali Evsat adındaki oğlunun da öldürülmesini emreder fakat Ömer buna engel olur. Hz. Hüseyin'in beraberindekilerden yetmiş iki şehit olur. Ömer'in askerlerinden ise yaralılardan başka seksen kişi ölür. Ömer, şehitlerin başlarını Havli bin Yezid ve Hamid bin Müslim Ezli ile gönderir. Ertesi gün de kendi ölülerini gömdürüp Hz. Hüseyin'in ehl-i beytini de develere bindirip Kûfe'ye yollar. Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının bedenleri üç gün sahrada kalır. Amiriye köyü halkı gelip şehitlerin bedenlerini gömerler.

2. Uygur Türkleri Arasında Şii Mezhebinin İzleri ve Kerbela Mersiyeleri

Uygurlar arasında 12 İmam ve Şii mezhebine ait bazı anlatı ve pratikler görülmektedir. Örneğin, İsnâaşeriyye'nin altıncı, İsmâiliyye'nin beşinci imamı ve Ca'ferî fıkhının kurucusu olan İmam Caferi Sadık, Medine'de yaşamış ve orada vefat emiştir (Öz, 1993: 1-3). Ancak günümüzde ona ait olduğu ifade edilen mezarlardan biri de Hoten'in Niye ilçesinde bulunmaktadır. Bu mezara Hoten, Kaşgar ve Aksu gibi Uygurların yaşadığı şehirlerin dışında, Çin'in Gensu, Niñşiya, Çiñhey gibi eyaletlerden Çinli Müslümanlar da ziyarete gelmektedir. Uygurlar arasında İmam Caferi Sadık'ın mezarını üç defa tavaf etmek, Mekke'de Kâbe'yi tavaf etmekle eş değer görülmektedir. İmam Caferi Sadık'ın mezarı ile ilgili anlatılarda, Caferi Sadık'ın H. 184 yılında Kaşgar'dan Hotenli Busdistlerle savaşmak için geldiği ve burada şehit düştüğü anlatılır (Davut, 2001: 158-160).

Kerbela olayına bağlı anlatılar ve mersiyeler, Uygur Türkleri arasında gerek sözlü gelenekte gerekse yazılı kültür ortamında varlığını yüzyıllardır devam ettirmektedir. Uygur Türkleri arasında özellikle Yarkent, Kaşgar ve Hoten şehirlerinde sufi toplantıları ve zikr törenleri önemli bir yer tutar (Harris, 2014: 13-21; Harris, 2014: 103-121). Bu törenlerde Ahmet Yesevi'nin hikmetlerinin yanı sıra Kerbela mersiyleri ve başka dini şiirler belirli bir ezgi eşliğinde icra edilmektedir. Ayrıca Uygurlarda destancı adı verilen âşıklar, eski devrilerden beri çeşitli ortamlarda farklı müzik aletleri ile Kerbela mersiyelerini söylemektedir. Günümüzde özellikle Hoten, Kaşgar gibi şehirlerde yaşayan destancılar, çeşitli ziyaret yerlerinde ve sufi meclislerinde, rebab ve dutar gibi çalgılar eşliğinde Kerbela mersiyelerini icra etmektedirler. Örneğin; Hoten'in Karakaş ilçesinde yaşayan ve son dönemin en ünlü destancısı olan Ebul Hasan bu icracıların önde gelenlerindendir.[3] Bu durum, Kerbela mersiyelerinin sözlü gelenekte yayıldığını 15. yüzyıldan itibaren de Çağatay Türkçesiyle yazıya geçirilip yazılı ortamda da yayılmaya devam ettiğini göstermektedir. Bir başka ifadeyle, gerek destancıların icraları gerekse sufi meclislerinde kollektif olarak icra edilen Kerbela mersiyeleri, eşzamanlı olarak yazılı gelenekte de varlığını korumuştur.

[3] 27 Aralık 2013 tarihinde Karakaş ilçesinde Ebul Hasan ile görüşme yapılmış ve Kerbela mersiyesinden bir bölüm Adem ÖGER tarafından kayda alınmıştır. Yine 18-20 Ekim 2015 tarihinde Pekin'de düzenlenen "The First International Symposium on Uyghur Folk Dastan in China" isimli toplantıya katılan destan icracılarıyla yapılan görüşmede, destancıların bir kısmı repertuvarlarında Kerbela mersiyelerinin de olduğunu ifade etmişlerdir.

3. Maktel-nâme

3.1. Maktel-nâme ve Bulunduğu Nüshanın Tanıtımı

Söz konusu yazma, Gunnar Jarring tarafından Ocak 1930 yılında Kaşgar'dan satın alınmış ve 1982 yılında Lund Üniversitesi Kütüphanesine bağışlanmıştır. Günümüzde Lund Üniversitesi Gunnar Jarring Koleksiyonu içinde bulunan yazma, Prov. 358 numarada kayıtlıdır. 19. yüzyılın sonunda yazıldığı tahmin edilen yazma, 6x10 cm ebadında olup 2a-31b arasında maktal-name, 31b-38b arasında Hazreti Sultan Şeyh Ali Arslan Han tezkiresi yer almaktadır. 38b-42a arası Hazreti Sultan Satuk Buğra Han tezkiresini içermektedir. 42a-48a arasında Şah Meşreb'in şiirleri vardır. 48a-52a arasında Garip adlı birinin hikâyesi anlatılmaktadır. 52a-73a arasında Hoca Ahmet Yesevi'nin hikmetleri yer almaktadır. Yazmanın ilk iki sayfası sekizer satırdan, diğerleri ise on bir satırdan oluşmaktadır. Eserin başında geçen *"Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur."* ifadesinden eseri Musa Ahund'un yazdığı anlaşılmaktadır.

3.2. Maktel-nâmenin Şekil Özellikleri

Manzum makteller, gazel, kaside, mesnevi, terkib-i bend, terci-i bend gibi nazım şekilleriyle yazılmıştır (Güzel, 2004: 659). Bu eserde ise biçim bakımından bir kararlılık yoktur. Şekil olarak karmaşık bir yapı özelliği gösteren Maktel-nâmenin dört ayrı manzumeden teşekkül ettiği söylenebilir. Birinci manzume, 34 dörtlükten oluşan mütekerrir bir murabbadır. Murabbanın her bir dörtlüğünün son mısraında "Baġrı büryān Fāṭıma" ifadesi aynen tekrar etmektedir. Manzume, 34 dörtlükten oluşmakla birlikte kimi dörtlüklerin mısraları eksiktir. Dörtlüklerin kafiyelenişi aaax, bbbx, cccx… şeklinde olmakla birlikte kafiyenin aksadığı dörtlükler de bulunmaktadır. Murabbanın belli bir vezninin olduğunu söylemek ise mümkün değildir. Mısralar, vezin bakımından ne heceye ne de aruza uymaktadır.

İkinci manzume ise 152 beyitten müteşekkildir ve kaside nazım biçimiyle yazılmıştır. Bu manzumede de eksik mısralar bulunmaktadır. Mersiye, aa, ba, ca… şeklinde kafiyelenmiştir. Genel itibariyle beyitlerin ikinci mısralarında "didi ya" redif olarak kullanılmıştır. Mersiyenin kimi mısraları aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbına uymakla beraber metin, vezin itibariyle kusurlarla doludur.

Üçüncü manzume, 28 beyitten oluşmaktadır. Bu manzume de kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Kafiye düzeni aa, ba, ca… şeklinde olup "ey şehid-i Kerbela" ifadesi beyitlerde redif olarak kullanılmıştır. Kasidede, aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbının hâkim olduğu görülmekle beraber bu manzumede de vezin aksaklıkları oldukça fazladır.

Dördüncü manzume, muhammes nazım şekliyle yazılmış 12 bentlik bir mersiyedir. Bentlerin altısında nakarat mısraı olan "İki ʿālem padişāhı ḳıblegāhım ḳaydadur" yoktur ya da yazıya geçiren tarafından bilerek yazılmamıştır. Muhammesin kafiye düzeni aaaaa, bbbba, cccca… şeklindedir. Mersiyenin vezni aruzun Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün kalıbına uymakla beraber vezin yine pek çok yerde aksamaktadır.

Muhammes nazım şekliyle yazılmış bu mersiyeden sonra 71 beyitten oluşan başka bir manzume daha gelmektedir. Beyitlerin genelinde "didi ya" redifinin tekrar etmesi bu bölümün, murabbadan sonra gelen ilk kasidenin devamı olduğunu düşündürmektedir.

3.3. Maktel-nâmenin Muhtevası

Eserin kapağı mahiyetindeki ilk sayfada yer alan**,** *Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur,* şeklindeki bilgiden eseri Musa Ahund'un yazıya geçirdiği/yazdığı anlaşılmaktadır. Hemen ardından *maktel-nâme bu turur,* ifadesinden ise eserin tür olarak maktel-nâme şeklinde tanımlandığı görümektedir.

Besmele'nin ardından şu ifadeler yer almaktadır:

Ḥażret-i peyġamber śallallahü ʿaleyhü ve sellem andaġ rivāyet ḳılur kim ifadesi *her kim meniñ ümmetlerimdin bu maḳtel-nāmeni oḳusa yā fetüp özi birle tutsa yā oḳutup işitse duzaḫ yüzi körmegey ol ümmetlerim duzaḫ ṭarafige ḳadem ḳoyuplar duzaḫ yetmiş miñ yılçalıḳ yerge ḳaçar ḳıyāmet küni ol ümmetlerġa şefāʿat ḳılurmen didiler andın cemiʿ ferişteler rāzı bolġay andın cemiʿ peyġamberler rāzı bolgaylar.*

Bu ifade, Çağatayca eserlerin büyük bir kısmında, eserin hemen başında peygamberlerden birine ya da İmam Cafer-i Sadık'a atfedilen kalıp bir ifadedir. Bu kısımda, eseri okuyan, yanında taşıyan ya da dinleyen bir kişinin cehennemden kurtulacağı, bu kişiye kıyamet günü Hz. Muhammed'in şefaat edeceği, bütün melek ve peygamberlerin bu kişiden razı olacağı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla burada eserde yazılanlar kadar eserin kendine de bir kutsiyet yüklendiği söylenebilir.

Eserde yer alan ilk şiir, her dörtlüğün dördüncü dizesinde "Bağrı büryān Fāṭıma" mısraının tekrar edildiği 34 dörtlükten oluşan manzumedir. Bu şiirde Kerbela olayına ilişkin acı durum, Hz. Fatıma üzerinden anlatılır. Ardından "yā" redifli beyitlerden oluşan mersiye gelmektedir. Dünyanın faniliği, mal ve mülkün beyhudeliği ile başlayan mersiye ravilerin aktarımıyla İmam Cafer-i Sadık'ın başından Mekke'de geçen olay ile devam eder. Daha sonra Medine ve Kûfe'deki olaylardan başlayarak Kerbela olayının gerçekleşmesi anlatılır.

Hz. Hasan ile Hz. Hüseyin'in şehit edilmesi sonrasında, onların şehadet haberini alanların kara giymesi ve matem tutması hakkında mensur şekilde bir bilgi verilir ve ardından Bubi Şehribānu'nun söylediği "ey şehįd-i Kerbelā" redifli bir mersiyeye yer verilir. Mersiyenin ardından ravilerin verdiği şu bilgi nakledilir:

Bübi Şehribānu mersiyeyi söyledikten sonra, yanındakilerin kolları arasında İmām Zeyne'l ʿĀbidin ile birlikte Şam vilayetine revan olur. Bu esnada Bübi Şehribānu ve İmām Zeyne'l ʿĀbidin'in "Kaydadur" redifli bir muhammes okurlar. Eserde muhammesin ardından "ya" redifli bir mersiye daha yer almaktadır.

Şiirlerde sıklıkla tekrar edilen *raviler şöyle rivayet ederler ki*, *el-kıssa* gibi ifadelerden eserin sözlü gelenekten yazıya geçirildiği anlaşılmaktadır.

3.4. Transkripsiyonlu Metin

Musa Ahundnuñ kitabı uşbudur.

Maktel-nâme bu turur.

[2b] Bismillahirraḥmanirraḥįm

Yaʿni Ḥażret-i peyġamber śallallahü ʿaleyhü ve sellem andaġ rivāyet ḳılur kim her kim meniñ ümmetlerimdin bu maḳtel-nāmeni oḳusa yā fetüp özi birle tutsa yā oḳutup işitse duzaḫ yüzi körmegey ol ümmetlerim duzaḫ ṭarafige ḳadem ḳoyuplar duzaḫ yetmiş miñ yılçalıḳ yerge ḳaçar ḳıyāmet küni ol ümmetlerġa şefāʿat ḳılurmen didiler andın cemiʿ ferişteler rāzı bolġay **[3a]** andın cemiʿ peyġamberler rāzı bolgaylar.

Bismillahirraḥmanirraḥįm

İki ʿālem ʿazįz

Bağrı büryān Fāṭıma

Ḫüdāyımnıñ kenįzeki

Bağrı büryān Fāṭıma

ʿArş ḳolın hunġuçı
Himmet bilen turġuçı
ʿArş üstige çıḳġuçı
Baġrı büryān Fāṭıma

Ḥasan Ḥüseyin firāḳı
Közleriniñ ḳaraḳı
Ḳılıp ānıñ firāḳı
Baġrı büryān Fāṭıma

Ḥasret ciger-pāresi
Ḥasan Ḥüseyin idiler
Yetim bolup ḳaldılar
Baġrı büryān Fāṭıma

Yetim köñlin aġrıtġan
Tapmas imān hem amān
Köygen otġa bį-gümān
Baġrı büryān Fāṭıma

[3b] Şāh-ı Merdān atası
Ḥavż-ı Kevser ʿażāsı
İmāmlarnıñ anası
Baġrı büryān Fāṭıma

Yetmiş bir ten idiler
Kerbelāġa kirdiler
Ḥayrān bolup ḳaldılar
Baġrı büryān Fāṭıma

Kerbelānıñ havāsı
Belālarnıñ belāsı
Sįnelerniñ yarası
Baġrı büryān Fāṭıma

Sansız iṭler saf turdı
Cehennemge baş urdı
…
…
Şibr-i Melʿun bį-ḥayā
ʿÖmer Sʿad-ı bį-vefā
Ḳıldı amanġa köp cefā
Baġrı büryān Fāṭıma

Ḳan içgüci bildiler
İṭdin beter boldılar
Ḥayrān turdı şehįdler
Baġrı büryān Fāṭıma

Ḫʷāricler cenk ḳıldı
[4a] Teşnelikge teñ ḳıldı
Yezįd melʿun teñ ḳıldı
Baġrı büryān Fāṭıma

Ayġa irdi mahrem
Şehįd ḳıldı lā-cürm
Baġrı büryān Fāṭıma

Gül dék yüzi lālezār
Ḳanı aḳıp gülizār
İmām başı ḥār-zār
Baġrı büryān Fāṭıma

Nedāmet boldı Mekke
Ḳıyāmet taptı
İmam şehādet
Baġrı büryān Fāṭıma

Barça ḳılıp ḥasreti
Ḥasret üzre ḥasreti

Firḳat üzre firḳati
Bağrı büryān Fāṭıma

İmam hayran ḳaldılar
Közi giryān ḳaldılar
İslām virān ḳaldılar
Bağrı büryān Fāṭıma

Töküp imām ḳanını
Bizge taşlap tenini
[4b] Alıp neyze başını
Bağrı büryān Fāṭıma

Şum bį-ḥayā pelįdler
Bį-şerm nā-kes iṭler
Bağrı büryān Fāṭıma

‘Āsį ḳuluñ firḳatdın
Nevmįd üzdüñ şaḳatdın
Ol deryā-yı raḥmetdin
Bağrı büryān Fāṭıma

Atasıdur Muśṭafā
Yoldaşıdur şįr-i Ḫüdā
Boldı Ḥüseyin’din cüdā
Bağrı büryān Fāṭıma

Uruş yeri Kerbelā
Derd-ġamda bir belā
Ḥüseyin boldı mübtelā
Bağrı büryān Fāṭıma

İṭler ḳoşup su içti
Deryā Ḥüseyin ḳaçtı
Ḥüseyin anṯahur içti

Bağrı büryān Fāṭıma

Şibr-i melʿun nākesler
[5a] Ḳıldı imāmga ḳaśdlar
… şehịdler
Bağrı büryān Fāṭıma

Çerikni bastılar başın
Ḳolın kestile[r]
Başın alıp kaçtılar
Bağrı büryān Fāṭıma

Arşı kürsi tebredi
Yer gökler tebredi
Ḥūr [u] melek yıġladı
Bağrı büryān Fāṭıma

Yā Rabbenā yā ẓulm
Arş u kürsi levḥ-i ḳalem
Faṭmam tartıp elem
Bağrı büryān Fāṭıma

Ḥüseyin ḳıldı cān fedā
Mātem tuttı Muśṭafā
Temāşā ḳıldı Ḫüdā
Bağrı büryān Fāṭıma

Ḥüseyin başı boldı ḥāᵛr
Anda aydı Ḥaḳ cebbār
Ḳanı boldı lālezār
Bağrı büryān Fāṭıma

Zālim Yezịd bilmedi
Naśiḥatga kirmedi
[5b] Başın almay ketmedi

Baġrı büryān Fāṭıma

Ḥüseyin aytur yüzümġa
Bubam söygen bu ġuzumġa
Fıçaḳ keldi boġazımġa
Baġrı büryān Fāṭıma

Ḳanı Resūl dek bubam
Ḳanı ʻAli dek dedem
Kanı Ḥüseyin dek aġam
Baġrı büryān Fāṭıma

Bubamıznıñ ümmeti
Okunñuzlar sünneti
İçiñ kevser şerbeti
Baġrı büryān Fāṭıma

Gürġa barġay bu başım
Dāyim aḳar köz yaşım
Ḥüseyin irdi yoldaşım
Baġrı büryān Fāṭıma

Bismillaḥirrahmanirraḥim
Ey yarānlar ötti dünyā devr-i āḫir boldı yā
[6a] Müʻmịnlerġa her küni türlük belā yüzlendi yā

Fāni dünyā kimge bāḳi ḳaldı māl mülk zer
Bu ecel kim sịnesıga seni yerge çalmay ḳoydu yā

Mal mülkinge kıvanıp ḫoca maġrūr bolmaġıl
Bu ölüm köp ḫᵛaceniñ mülkini virān ḳıldı yā

Ne ata vü ne ana vü pịrni ustādını
Ne ḳarındaşdın zen ü ferzendler ayrıldı yā

Enbiyā vü evliyā şāh-gedāylar barçası
Bu ölümniñ āfeti birbirle yeksān ḳıldı yā

Kız anadın ayrılıp oġul atadın ayrılıp
Çün ḳarındaşdın ḳarındaşlar cüdālar boldı yā

[6b] Muṡṭafā'nın ḳızları ḫātım ḳıyāmet Fāṭıma
Ayrılıp andaġ atadın baġrı büryān boldı yā

Ötti ʿālemdin olar ḳaldı Ḥasan birle Ḥüseyin
Bį-vefā ümmet ḳolıda ni cefālar kördi yā

Rāvį aytur bir küni yā Caʿfer-i Sādıḳ imām
Mekkege keldi o şol kün ıyd-ı ḳurbān irdi yā

Ḥacılar yetmiş miñ irdi cemiʿ ol Mekki'de
Ṭavāf üçün Mekke eşikde hem yıġıldı yā

Pa-bürehne, ser-bürehne levñi tartıġlıḳ hemme
Caʿfer-i Ṣādıḳnı körüp ḳaşlarıġa keldi yā

Ḥacı yıġlap didi yā Caʿfer-i Ṣādıḳ imām
[7a] Bizni başlap kirseler Mekke içige didi yā

Ca'feri aydı Muṡṭafā yārānlarıdın ilgeri
Kirmes irdi Mekke'ge munda kelsek didi yā

Tañla hem kirmes bihiştge ümmetidin ilgeri
Tā tamam kirgüzmegünçe ümmetini didi yā

Hem anıñ ki nebresi men kirmegeymen ilgeri
Tā aymañlar Mekke içre kirmegünçe didi yā

Çāre tapmay ḥacılar bu sözde efgān ḳıldılar
Birbirin ḳolın tutuşup aytıp kirdi yā

Turdu Caʿfer ḥacılar Mekke içige kirgüçi
Tā ki şol saʿat ḳulaḳıġa bu ün işitildi yā

[7b] Añlasa aytur bu ünni padişāh-ı zülcelāl
Men bilürmen barçaġa raḥmet ḳılursen didi yā

Muśṭafā ümmetleri raḥmet bilendür dāyima
Amma raḥmet yoḳ maña laʿnet oḳuydur didi yā

Caʿfer-i Ṣādıḳ sorap keldi bu ünnüñ ḳaşıġa
Mekke'niñ dervāsıda bir kişini kördü yā

Olturup śayḥa tartıp bir ḳara yüzlük kişi
Mañlayıda yetmiş daġ laʿnet-gu di yā

Közi kör başı ḳaşı hem saḳal aḳ digey
Nik tüşüpdür özige laʿnet oḳuydur di yā

Caʿfer-i Ṣādıḳ sorap keldi bu ünnüñ ḳaşıġa
[8a] Daġ laʿnetler bile munda bürürsen didi yā

Caʿfer ünidin tonup bu adamı köp yıġladı
Yüz közin Caʿfer ayaġıġa ḳoyup köp yıġladı yā

Ca'fer aydı ne sebepdin Tengridin nevmiḍ sen
Nige işlerni ḳılıp munda yörürsen didi yā

Ey periler padişāh-ı cān saña divānedür

Gül cemāliñ şemʿige cān bülbül-i fervānedür
Ḳaysı ḫūblarnı ḳaża ġam niş urmay ḳoydı yā

Fatma hem öttiler dünyadın Ali hem öttiler
Çün karındaşdın Ḥüseyin ayrıldı yalguz kaldı yā

Yādigār-ı Muṡṭafā hem ʿAli hem Fāṭıma
[8b] Hem Ḥasan hem Ḥüseyin yetim boluban ḳaldı yā

Ol Ḫᵛāricler Hüseyinga zehre berdi ākıbet
Ol Ḫᵛāricler ḳolıdın ne cefālar ḳördi yā

Rāvį aytur bir küni irdi Medįne şehride
Muṡṭafā rūzeside bes muḥāvir irdi yā

Ol maḥal boldı Ḥasan birle Yezįd boldı yıġı
Ol Yezįd'din Medįne ḫalḳı nāme keldi yā

Nāme maẓmūnı bu irdi çoñları
Ḳoġlanıñız İmām Ḥüseyinni şehrinñizdin didi yā

Bu Medįne ḫalḳı Yezįdniñ leşkeridin ḳurtılar

Ḥażret-i İmām Ḥüseyinni ehl-i evlādı bilen
[9a]Bu Medįne ḫalḳı ḳoġlap şehridin çıḳardı yā

Keldiler nāçār Medįne şehridin bu Kūfeġa
Kūfe hem Ḥüseyinġa dervāzeni baġladı yā

Bes Ḥüseyin mundın yanıp kökge baḳıp köp yıġladı
Eḥl-i evlād bilen candān kengeşler ḳıldı yā

Tapmadı hiç çāre-yi tedbir nāçār boldı yā
Bes ḳażaġa sundı boyun Kerbelāġa kir yā

Keldü şol saʿat imām aldıġa nāgeh bu ḫaber
Leşker-i Yezįd Fırāṭ deryāsı üzre keldi yā

Bu ḫaberni işitip kökge baḳıp köp yıġladı
Tapmayın hiç çāre-yi tedbir nāçār boldı yā

[9b] Bes imāmġa çün każāsı āsumānı irdi yā
Bes każāġa sundı boyun Kerbelāġa kirdi yā

Keldi nāgeh Kerbelāġa ehl-i evlād bilen
Barçalar susuz uzuḳsuz Kerbelāġa kirdi yā

Āb-ı deryā-yı Fıraṭ ol Ḫʷāric aldılar
Teşnelikge aç-zār on kéce kündüz ceng ḳıldı yā

Ehl-i evlādı imām da su-ṭaʿam irdi yā
Çün Ḫʷāricniñ başı sasınıñ taşı dek yattı yā

Ḳanca öltürse tola boldı Ḫʷāric leşkeri
Aṭ ayaġıda teni ḳanı arıḳ dek aḳtı yā

Yetmiş iki ten idi evlād-ı aśḥābı imām
[10a] Çün Ḫʷāricler ilkide bir bir şehādet tapdı yā

Bes meʿalḳıśśa Muharrem aynıñ sekizide
Ol imām oġlu ʿAli-Aśġar şehādet taptı yā

Toḳuz irdi ʿAli-Aśġarni ḳıldılar şehiḍ
İki oġlıdın körüñ āḫir imām ayrıldı yā

Onı irdi tañla namāzını oḳup yalġuz imām
Oñ cep ḳol selām berip imām yıġladı yā

Didi mendin taş yene irkek kişi ḳalġanı yoḳ
Muśṭafā ḳolı bilen nevbet maña hem keldi yā

Ḳol açıp kökge baḳıp hem ḳıldı şehizād duʿā
Közi yaşı çün duʿāda çün bulāḳ dek aḳtı yā

[10b] Bes meʿalḳıśśa duʿāsını tamam etti imām

Ḳoptı būbį Şehribānu çadırıġa keldi yā

Şehribānu kördi Zeyneʿl ʿĀbidįn oġlı bilen
Birbirin ḳolın tutuşup an-çinān yıġladı yā

Oġlı aydı ey ana men oġluñızġa raḥm etiñ
Ṭāḳatim hiç ḳalmadı bu teşnelikge didi yā

Ne bolur bir ḳaṭre su kim maña tafıp berseniz
Susallıḳ tenglikge cānım çıḳanı az ḳaldı yā

Şehribānu til lebin şorşıp yıġlaşup
Ey közümnüñ nūr, ey ārām-ı cānım didi yā

Munda su ḳayda bolur bir ḳaṭre su tapsam aydım
[11a] Bergey irdim atañız İmām Ḥüseyin didi yā

On kéçe kündüz atañız aç zār teşnedür
Bermedi bir ḳaṭre su bu bį-ḥayālar didi yā

Ṣabr etiñ ey nūr-ı dįdem cānımızını örtemen
Ḥaḳ Teʿala śabrlarnı dost tutmış didi yā

Çün Ḥüseyin işitip munı keldi bularnıñ ḳaşıġa
Oġlını alıp ḳucaḳıġa yüziġa söydi yā

Didi ey cānım ciger-bendim közümniñ rūşeni
Neyleyin kim bu ḳażā sizlerge ḳaydın keldi yā

Yüzini sürtüp ḳoyup boynın ḳucup köp yıġladı
Ey bubamnıñ yadigārı ḳaldı yalġuz di yā

[11b] Andın aydı Şehrübānıġa bakıp ey mihribān
Mendin ayrılıp bu kün yaḫşı ḳalınız didi yā

Vaʿde öldirmen bubamnıñ ḳaşıġa ketgüm bu kün
Ey meniñ şāyeste cuftum rūzigārım didi yā

Serni körsem Muśṭafānı gerçi körgen dek aydım
Hem Aliyeʿl Murtażāġa siz nimūd ayrıldı yā

Faṭmamnıñ yadigārı siz aydıñız yā imām
Ben seydā berilip meniñ ḥālim ne keçgey didi yā

Kaş ki ayrılġuçasıdın bu cānnı ayrılıp

Şehribānu ol Ḥüseyin oġlıga Zeyne'l ʿĀbidįn
Birbirin boynın tutuşup an-çinān yıġladı yā

[12a] Ol zaman keldi Ḫʷāricler éşigniñ aldıġa
Ey Ḥüseyinnā imdi ir bolsañ biri çıḳtı didi yā

Ṭaʿneler aytıp Ḫʷāric ḳoymadı muñdaşġılı
Taʿneġa ṭāḳat tutalmay cenk yaraġın ḳıldı yā

Muśṭafā destārını kiderġa ol imām
Zülfiḳār ilkige alıp Düldülġa aṭıġa mindi yā

Şehribānu oġlı birlen yā Ḥüseyin dep ḳaldı yā
Naʿra tartıp bu Ḫʷāriclerni ḳoġlap bardı yā

Ol küni andaġ cenk ḳıldı dem almay ol imām
Deryā bolup aḳtı ḳanı say taşı dek yattı yā

Ḳum tofraḳdın tola boldı tola boldı Ḫʷāric leşkeri

[12b] Ḳa oltursa tökümes bu Ḫʷāric leşkeri
Aġzı tili imāmnıñ teşnelik kitti yā

Beliniñ yuḳarısı da ḳalmadı bir zerre nim

Rāżı boluñ men yetim bį-çāreñizdin didi yā

Yaḫşı asrañ Muśṭafā evlādı bu oġlum sizni
Münḳaṭiʿ hem bolmasın bubam uruġu didi yā

Şehribānu munı işitip yıġlap ḥasret bilen
Yüz közini yırtaban naʿre urup yıġladı yā

Didi sulṭān-ı ʿālem beriñiz ruḫśat maña
Men bu kün merdāne bolup cenk ḳılayın didi yā

Ey peder sizdin ayrılıp ne künler körermiz yā imām
[13a] Aldıñızda cān berip fedā bolayın didi yā

Men ḳılıp sizdin keyin netgüm Ḫüdāyım aldıda
Tañla bubam yüzige neçük baḳarmız di yā

Şehribānu boynını ḳuçup yüzini yüzge ḳoyup
Mihribān ey ruzigārım yıġlamañ köp di yā

Bubamnıñ şānıda maẓlum kişige yoḳtur cenk
Cenk irenlerġa kelip ḥükmi Ḥaḳ'dın didi yā

Men turup sizni uruşḳa ḳoymaġaymen çıḳalı
Ḥükm-i Ḥaḳ ḳayda ḥükm hem şurdaġ bolurmız didi yā

Çünki taḳdir-i ilahi biliñ hiç çāre yoḳ
Ḥaḳ Teāla'nıñ ḳażāsıġa rıżā men didi yā

[13b] Şehribānu yıġlap aytur ey imām-ı pāk-i din
Siz meni munda neçük taşlap ketersiz di yā

Ol küni tañ atḳuça cenk ḳıldı dem almay imām
Ḳalmadı ṭāḳat imāmda faylamay yıġladı yā

Uşbu ḥāletde Ḫᵛāriclerni bį-ḥad ḳırdı yā
Teşne vü açlıḳḳa başı her ṭarafge aylandı yā

Bes Ḫᵛāricler imāmnı tįre-bārān ḳıldı yā
Ḳar yamġur dek imām başıġa oḳlar yaġdı yā

Yetmiş iki yerge oḳ tegdi imām ʿażasıġa
Gül tenidin ḳan imāmnıñ her ṭarafge aḳtı yā

Teşnelikge ḥasradı boldı bār ʿażāsı ḳan
[14a] Aṭ üze özin tutalmay ḳan sızay yıḳıldı yā

Yıḳılıp meydanda ḳaldı ornıdın ḳofalmadı
Zülfiḳārı ilikdin barınça yerge tüşti yā

Ḥāli yoḳ ḳofup ḳılıçnı ḳollarıġa alġay
Şehribānu kördi Düldül'din imām ayrıldı yā

Naʿra urup yüzin yırtıp yaḳasın çāk etip
Vā Ḥüseyin'a vā ġaribā vā yetimā didi yā

Didiler aṭdın yıḳılıp ol Ḥüseyin ibn-i ʿAli
Ehl-i evlādı körüp feryād-efġān ḳıldı yā

ʿÖmer Saʿd aydı barıp bir bir ḳılıp alıñ
Çün Ḫᵛāric barıp bularnı bozup aldı yā

[14b] Ser-birehne pā-birehne barçanı ʿüryān ḳılıp
Saçıdın baġlap piyāde yolġa alıp kirdi yā

Çün Ḥüseyin meydanda ḳaldı ornıdın ḳofalmadı
Bu Ḫᵛāric leşkeri cevrini kurşap aldı yā

Tāḳati yoḳ hiç Ḫᵛāricnin yavuḳraḳ(?) kelgeli
Çün Ḥüseyin'niñ heybetidin yer kök titredi yā

Çünki āḫir bir Ḫʷāricni buyurdı ʿÖmer Saʿd
Sen Ḥüseyin başını alıp kelgil di yā

Ol Ḫʷāric keldi aydı ey Ḥüseyin ibn-i ʿAli
Men başıñnı kesgeli keldim ne dersin didi yā

Didi aç köksin köreyin açtı köksin kördi yā
[15a] Başın ırġatıp yüzin urup sen imessen didi yā

Meniñ başımnı kesgüçide nişāneler bolur
Bu nişāne hiç ḳaysısı sende yoḳtur didi yā

Bilgey irdim bu Ḫʷāric işidin bįzārmen
Tañla bu bañnıñ yüzige neçük baḳarmen didi yā

Kelmes irdim munda men ey yādigār-ı Muśṭafā
Bu Ḫʷāric işidin bįzārdü[r]men didi yā

Bir Ḫʷāric keldi aydı ey Ḥüseyin ibn-i ʿAli
Men başıñnı kesgeli keldim ne dirsin didi yā

Bu başımnı kesgücisen hem imes sen didi yā
Tıġnı taşlap ḳolıdın nāle eylep yandı yā

[15b] İrse yıġlap yandı yene keldiler sekiz kişi
Kesgeli tāḳat tutalmay nāle eylep yandı yā

ʿÖmer Saʿd kördi bular ḳolıdın iş kelmedi
Vaʿdeler bile münādi der münādi ḳıldı yā

Kim Ḥüseyin başnı alsa anı da ḫān ḳılay
Ne tilese hem berey hem beg ḳılayın didi yā

Ol arāda bar idi Şibr-i laʿin dep bir cehūd

ʿAbdurraḥman ibn-i Mülcemniñ oġlı irdi yā

Bu nidānı işitip keldi bular ḳaşıġa
Men başıñnı kesgeli keldim ne dirsin didi yā

Bu Ḫᵛāricni körüp Ḥüseyin titre başladı
[16a] İki ḳan yaş ornıġa közdin aḳtı yā

Didi atıñ ne turur köksüngi açġıl men körey
ʿAbdurraḥman oġlı men Şibr-i melʿun didi yā

Munı işitip yüregi aġzı titre başladı
Köksini actı ānıñ köksini nāgeh kördi yā

Yüzini ḳıldı Medįne seriġa feryād urup
Ṣadıḳ bubam vü ced yā Resulallah didi yā

Şibr aytur yā Ḥüseyin ceddiñġa yetmes bu ünüñ
Nége cırlaysen tirilip munda kelmes didi yā

Men bubam yadlanmaḳımda nece sözler bar idi
Ol nişāneler maña bir biri keldi yā

[16b] Bubam aytur ey közümniñ rūşeni
ʿAşur aynıñ onıda maña vü kelgün didi yā

Çoñ ḳaşınġa başıñnı kesgeli kelgen kişi
Tört közlük iṭ körünür közüñüzge didi yā

Kökside iṭ emcegi dek sekiz emcegi bolur
Yüzide duzaḫ nişānesi bolur dep didi yā

İlgeri kelgeride hiç nişāne körmedim
Bu nişane barçasını sende kördüm didi ya

Rast keldi bu nişāneler bubamnıñ sözleri
Bu sebepdin men bubamnı yādlanur men didi yā

Ne bolur bir saʿati śabr eyleseñ ḳılsam namāz
[17a] Çün bersem taḫı işiñni ḳılsam didi yā

Şibr aytur munda su yoḳtur ṭahāret ḳılġalı
Didiler su bolmasa ḥayız teyemmüm didi yā

Çün tevaḳḳuf ḳıldı bir saʿat teyemmüm ḳıldılar
Olturup imām işāret birle namāz ḳıldı yā

Çün selām berdi Ḫʷāric keldi başın kesgeli
Tolunay dek yüzini yerge yıḳıp bastı yā

Keyfiyetdin basıp turup boġazıġa ḫançer sürdü yā

Bu imāmġa ötmedi boġazıġa ḫançer sürgedi
Ucu birle neçe taḳtı ḥalḳa bolup turdu yā

Şibr aytur ey Ḥüseyinā siperi ḳıldıñ ḫançerim
[17b] Neçe taḳtım ḥançer ötmedi boġazuñġa hergiz didi yā

Tā başıñnı kesmegünçe bolmaġay sen hem aman
Bir başıñnı siper ḳılmay bol amanda didi yā

Ehl-i evlādıñ beri oldı ḳıldılar seyr
İmdi sen yalġuz ḳalıp sen ne ḳılursen didi yā

Köz açıp kördi imām aydı aya nā-pāk seg
Neçük ötsün bu meniñ boġazumġa tıġnıñ didi yā

Bu meniñ boġazumġa söyer irdi ol bubam
Lebleri boġazumġa tekgen tıġnın ötmes didi yā

Bes neçük ḳılsam başıñnı kesüp alġumdur Ḥüseyin
Tā başıñnı bergilde amanda bolġıl didi yā

[18a] Didi meni oñda ḳıl tıġın köksümge taḳıp
Oḳraḳımdın ki taḳıp keçge meni kesgil didi yā

Bu Ḫᵛāric andaġ eti başını keçgesidin
Kesti ten munda ḳılıp başın alıban ketti yā

Nūr-ı dįde Muśṭafā cān ʿAliye'l Murtażā
Din çırāġı uctılar dünyā ḳara boldı yā

Her cemaʿat bir nidā-yı ḫavaś birle yıġladı
Vāy ġaribā va yetimā va şehįdā didi yā

Kiysulardın tutup uşbu Ḫᵛāric sudradı
Muśṭafā ferzendiġa mundaġ cefālar ḳıldı yā

Tüzdeki vaḥşi ṭuyūr cānaver cin ü peri
[18b] Yıġlaşıp İmām Ḥüseyin'niñ mātemini tuttu yā

Ay kün taġ tüzler barçası mātem tutup
Kim Ḥüseyin ḥālıġa yıġlap titreşürler irdi yā

Ol küni imām şehādet taptılar bu deştide
Ol Fıraṭ deryāsı ḳan bolup taḳı ḳaynadı yā

Bes körüp hem āsmān hem zemin kevn-i mekān
Kūh-ı Kaf'da dive cin barça Ḥüseyinā didi yā

Hem peri cān cānaver barçası mātem tutup
Ḥavż-ı kevser şerbeti ḳaynap lebālep toldu yā

Hem ġarāmatım sekiz behiştde ḥūrlar
Pel ṭaraṭ mizānıñ terāzu u ihsibā didi yā

[19a] Hem ferişteler biri nevḥa bile mātem tutup
Yıġlaşıp mātem bile ol kün ḳıyāmet boldı yā

Cebraʿil birle yene Mikāʿil İsrāfil heme
Arş-ı kürsi tebrenip hem ʿAzrāil yıġladı yā

Çün imām ʿālemdin ötti ketti İslām yarūġı
Hem ḳarañġuluḳ bolup ʿālem diger kün boldı yā

Māhi-yi deryā bile murġ-ı hevā efgān ḳılıp
Mest müstaġrıḳ bolup barça huşıdin ketti yā

Şol zaman dünyā karañġu boldı çıḳtı köp fiġān
Taġ taş yer kök barça Ḥüseyinā didi yā

Vā ġaribā vāy yetimā vā şehidā nālesi
[19b] Kerbelā deşti bu efġānlarġa güya köçtü yā

El kıśśa Ḥażret-i şehzāde-yi İmām Ḥüseyin şehādet şerbetin içgendin kiyin Şibr-i laʿyın Ḥażret-i imāmnıñ mübārek başlarını alıp Ḫavāriclerniñ aldıġa alıp barıp ʿÖmer naḥsnıñ aldıda irse Bubi Şehribānu ve cemiʿ ehl-i beyt-i risālet ḳara giydiler. Āsumān ve zemın hem mātem tutup ḥazın āvāz birle nāle ḳıldılar. ʿĀlem ḳarañġuluḳ boldı. Hiç kişi birbirini körelmedi güya ḳıyāmet kāim boldı. Bubi Şehribānu ḥazın ün birle nāle ḳılıp bu merŝiyeni oḳudılar.

[20a] Ḥāl-i zārım kimge aytay ey şehịd-i Kerbelā
Kimge aytıp kimge yıġlay ey şehịd-i Kerbelā

Dağlar ḳoyduñ maña ey padişāh-ı ʿālemin
Bu elemni kimge aytay ey şehịd-i Kerbelā

Yüz tümen derd-i belaġa ḳoyduñ kettiñ meni
Ḥasretiñ hergiz tükenmez ey şehịd-i Kerbelā

İsm-i pākıñ padişāha cümle ʿālemġa devā
Derdime ḳılġıl devāsın ey şehịd-i Kerbelā

Vā dirįġā kettiñiz siz ey şeh-i ʿālicenāp
Uşbu fāni dünyādın siz ey şehįd-i Kerbelā

Bes ki tağın kitmez imdi uşbu fāni dünyāda
[20b] Ne ḳıyāmet bolġuçasın ey şehįd-i Kerbelā

Naʿre urup yıġlasam ḥicriñde hergiz ʿayp imes
Neşter-i ġam tegdi başımġa canġa ey şehįd-i Kerbelā

Pā-birehne ser-birehne men bolup divāne-veş
Firḳatıñdın men yürüp men ey şehįd-i Kerbelā

Kittiñ raḥmet civārıġa öziñ ārām alıp
Bu belaġa bizni(?) ḳoyduñ ey şehįd-i Kerbelā

Çın aydıñ ferzend-i pāk ol ḥabįb-i Muśṭafā
Ḫār bolduñ bu Yezįdġa ey şehįd-i Kerbelā

Hażret-i Faṭma-i Zehrā'nıñ ciger-bendi idiñ
Ḳaṭre suġa zār bolduñ ey şehįd-i Kerbelā

[21a] Ḥad-i pākiñ tāc-dārı enbiyā irdi imām
Ḳan çü tofraḳ içre suġa taptıñ ey şehįd-i Kerbelā

Gül yüzüñniñ yādıda efġān ḳılıp bostan ārā
Men bolup men mest bülbül ey şehįd-i Kerbelā

Dād aytarmen rūz-ı maḥşerde Yezįdler fiʿlidin
Hażret-i Cebbārıġa men ey şehįd-i Kerbelā

Teşne-leb boldıñ edā bu deşt ārā ey dilberā
Bu Fırat deryā ḳurusun ey şehįd-i Kerbelā

Ger seniñ vasfıñnı aytsam defter üzre sıġmaġay
Kimge aytay şerḥ-i vasfıñ ey şehįd-i Kerbelā

Padişāhım saña yetmes bu ġaripniñ nālesi
[21b] Yette kökdin ötti hem ey şehįd-i Kerbelā

Men ʿAcem'niñ padişāhnıñ ḳızı irdim imām
Aldıñızda ölgey irdim ey şehįd-i Kerbelā

Bu ġariplıḳ çölide esir cānımġa ḳıldılar sitem
Eylegil maña meded ey şehįd-i Kerbelā

Ol meniñ cānımdın cümle-yi ferzendlerim
İmdi kimdin sorayın ey şehįd-i Kerbelā

Ey Ḥüseyin ibn-i ʿAli ḳıldı ṭahāret ḳan bile
Ṭāʿat etiñ mu Ḫüdāġa ey şehįd-i Kerbelā

Ḳaldı Zeyne'l ʿĀbidin didi ki ey Kaʿbem anam
Sizdin ayrılduḳ netermiz ey şehįd-i Kerbelā

[22a] Men yetim ḳaldım Ḫᵛāricler ḳolıda ḫār-zār
Raḥm etip ḳılġıl mededni ey şehįd-i Kerbelā

Bu Yezįdler içre bizdin yoḳ ġarip-i bį-nevā
Sizdin özge yoḳ meded-kār ey şehįd-i Kerbelā

Şehribānu aydı cānım ḳulunum yıġlama
Eylegey bizge meded dāyim şehįd-i Kerbelā

Ol Ḫüdāyımdın tilermen bu Yezįd rüsvālıġın
Ḳanıñız tutḳay Yezįdni ey şehįd-i Kerbelā

Biz sıġındık ruḥıñizge ey şeh-i ʿālicenāp
Biz gariplerġa meded ḳıl ey şehįd-i Kerbelā

Ḥicr bu miskin seniñ medḥiñni aydım anam

[22b] Tañla sen ḳılġıl şefāʿat ey şehịd-i Kerbelā

Rāviler andaġ ayturlar kim Bibi Şehribānu bu merŝiyeni oḳup bị-ṭāḳat ve bị-ārām bolup aç, zār, teşne ve gerisine ḫʷāricler ḳolıda zār zār çün ebr-i Nevbahār yıġlap barur irdiler. İmām Zeyne'l ʿĀbidin bu muḫammisni ibtidā ḳılıp anaları birle ikülen ḳol tutuşup Şam vilāyetide revān bolup bu merŝiyeni oḳudılar:

İki ʿālem padişāhı ḳıble-gāhım ḳaydadur

Cān fedā ḳıldım men ne ʿayb rūh-ı revānum ḳaydadur

Dostlar köydüm tamam ol yār-ı cānım ḳaydadur

[23a] Ḫār-zār oldum netey ol dilsitānım ḳaydadur

İki ʿālem padişah[ı] ḳıblegāhım ḳaydadur

Örtediñ baġrımnı ey serv-i revānım neyleyin

Maña ṭāḳat ḳalmadı ey gül-ʿizārım neyleyin

Daġlar ḳoyduñ meniñ cānımġa bārım neyleyin

Men ġaripni sormadıñ ey mihribānım neyleyim

İki ʿālem padişāh[ı] ḳıblegāhım ḳaydadur

Bu yürekni örteban kittiñ sen ey ʿāli-cenāp

Firḳatiñdin neyleyin boldı meniñ baġrım kebap

Raḥm étip men ḫastaġa ḳılġıl naẓar ḥālim ḫarāp

Bu cüdālıḳ derdidin dāyim ḳılıp dịde pür-āb

[23b] İki ʿālem padişāhı kıblegāhım ḳaydadur

Kuyıda boldum gedā ol yār üçün ey dostılar

Ḥasta-yı bịmār men dildār üçün ey dostılar

Yüz belāġa uçradım ġam-ḫār üçün ey dostılar

Nāle vü efġān ḳılurmen ḫār üçün ey dostlar

Nūr-ı çeşm-i Muśṭafā ketti netermen vā dirīġ

Yādigār-ı şāh-Ḥaydar ketti neyley vā dirīġ

Tācidār-ı evliyālar ketti neyley vā dirīġ

Ḳaldım ol dürr-gevher ketti neyley vā dirīġ

İki ʿālem padişāh[ı] ḳıblegāhım ḳaydadur

Ḥaḳḳa men zār eylebanmen Rabbenā ḳılsam ne ʿayb

[24a] Naʿre urup firḳatıñda men śadā ḳılsam ne ʿayb
Ḳameriñlıġ serverā su dip nevā ḳılsam ne ʿayb
Rūḥ-ı pākıñġa bu cānımġa fedā ḳılsam ne ʿayb
İki ʿālem padişāh[ı] ḳıblegāhım ḳaydadur

Bilmediñ mu men ġarip ḫastanıñ zār olġanım
Miḥnet-i derd-i elem birle giriftār olġanım
Bu Ḫʷāricler arasıda ḳalıp ḫār olġanım
Hiç kişi bilmes meniñ derdimni bįmar olġanım

Bilme ḳadriñni ey serv-i dil-i aramım işit
Bu felekge çıḳtı ahım nāle vü zārım işit
Ḥasretiñni kimge aytay şāh-i ḫubānım işit
[24b] Tapmadım derdimġa dermān māh-ı bānım işit

Yüz tümen derd-i belāġa ḳoyduñ ey yārim meni
Firḳatiñdin örtedi bilmediñ mü dildārım meni
Ḥāl-i zārım bilmediñ ey şūḫ ʿayyārım meni
Sen idiñ derdimġa dermān yār-i ġam-ḫārım meni

Ḳaṭre su tapḳay idi ol dem o şol śāhip-ḳıran
Ol Ḫʷāric cümlesini ḳırġay irdi ol zaman
Teşne-leb bolup gürisne Kerbelā'da berdi cān
Kerbelā deştide ḳaldım men bolup bį-ḥānümān

Ketti ol yārim meniñ dil ḫastanı bįmar etip
Men ġarip-i bį-nevānıñ köñlini efgār etip
[25a] Ol meniñ yār-i ʿaziznim ketti bizni zār etip
Bu Ḫʷāric kollarıġa bizni taşlap ḫār etip

Vā dirīġā ketti ʿālemdin imāmü'l ʿālemin
Ġayp oldı közlerimdin nesl-i pāk-i Mürsel'in
Ced-i pakiñdür seniñ ol raḥmetilʿālemin
Hicr-i miskįn senin medḥiñni etmiş pākdın
İki ʿālem padişāhı ḳıblegāhım ḳaydadur

Men ünni aytıp ḳaçar turarım bilmedim
Men ölügler içige yaşuna kirdim didi yā

Ḥaddin aştı taġ taşlar cān cānuver nālesi
Men bu işlerni körüp bi-ḫūd bolupmen didi yā

[25b] Bes hūşumġa keldim körsem bolupdur kün kice
Hiç adam ḳalmayın barça ketipdür didi yā

Ol zaman ḳoptum yüregim toḫtadı keldim yaḳın
Uşbu feryād-figān kim ḥaddin aşmış irdi yā

Çün Ḥüseyinni kördüm ol dem başı yoḳ yalġuz yatur
Yüziniñ rūşenligi ʿālemni tutmış didi yā

Men ānıñ paycam bağın alġalı keldim yaḳın
Étegini açtım ol dem ḳolu birle tuttu yā

Neçe ḳıldım ḳolını kim ecr tāy dip bulmadı
Bend-destdin kestim irse yene birāvend keldi yā

Yıḳılıp ḳaldım ol ün sebebdin ol zaman
[26a] Saʿati başım yüregim yene ārām aldı yā

Oñ tizi birle yene muḥkem ḳoyupdur tizimni
Kestim andaġ otrasıdın yene birāvend keldi yā

Keldi kökdin şol zaman ḳatıġ ağır heybetlik ün
Kerbelā güyā bu ünniñ heybetidin köçti yā

Men turalmay işitip kirdim ölükler ḳaşıġa
Āh ol ün heybetidin yer gök titredi yā

Çoñ kördüm açılupdur āsmān işikleri

ʿArş u kürsi barça közimge nümāyān boldı yā

ʿArş seridin kelür bir aḳ bulut heybet bile
Ol bulutnuñ içidin naʿre üni bergürdi yā

[26b] Nekreside köp Ferişteler kelür efġān ḳılıp
Ḳaçırıp aytur biri Ādem atamız didi yā

Ol bilüp keldi Ḥüseyin üstige tüşti şol zaman
İçidin Ādem Ṣafiyullah yıġlap tüşti yā

Yaşnı töküp fiġān eylep yaḳasın çak etip
Çün Ḥüseyin üstige tüşüp ah urup yıġladı yā

Ey butāmnıñ butāsı iki cihān sermāyesi
Bį vefā ümmet ḳolıdın ne cefālar keldi yā

Ey Ḥüseyinnā sén idiñ evlādım içre tuġı
Tileyin Tengrim işige çāre yoḳdur didi yā

Vā dirīġā rūz-ı evveldin beri evlādıma
[27a] Bu belālarnı heme ḳısmet étüpdür didi yā

Ey ferzend cānım nūr-i dįdem vāy Ḥüseyin
Ne cefālar ḳıldı saña uşbu ümmet didi yā

Ḫār-zār-teşneniñ bile öldüñüz butām
Ey közümniñ cānım çinim didi yā

An çenān yıġladı Ādem mende ṭāḳat ḳalmadı
Nāle vü efġānlar tā ki ḥaddin aştı yā

Yene keldi āsmāndın Nūh birlen bir bulut
Nūh peyġamber igey yıġlap içidin çıktı yā

Ḥaddin aştı Ādem Nūh nebįniñ nālesi
Ey Ḥüseyinim ey Ḥüseyinim vā Ḥüseyinim didi yā

[27b] Şol zaman keldi yene naʿra bilen bir aḳ bulut
İçidin Dāvud peyġamber Nūh birlen keldi yā

Yene keldi bir bulut andın Süleymanu Nebi
Ol mātemdār bolup üstige yıġlap keldi yā

Mūsa, İsa, İbrahim İsmail(?) bilen
Ṣāliḥ, Yaʿḳup, Yusuf barça bir bir keldi yā

Kerbelā'da yıġlaşıp feryād efġānlar bilen
Nāle vü efġānlarıġa Kerbelā hem köçti yā

Keldi şol saʿatde kökdin bir bulut efġān urup
Barça ādemler anası Bubi Havva irdi yā

Saçını basıp yüzidin yırtıp yaḳasın çāk etip
[28a] Peşesin açıp Ḥüseyin üstige yıġlap tüşti yā

Keldiler yılkı(?) sara(?) barçası peyġamber köçi
Ol kice anca Ḥüseyiniñ mātemi tutuştu yā

Yene keldi bir bulut kökdin ʿacep efġān bilen
An ol ün heybetidin yer kök titredi yā

Aldıda neçe Ferişteler kelürler ḳıçḳırıp
Mücteba ya Muśṭafā yaʿni Muḥammed keldi yā

Barça peyġamber yıġısı bu bir sarı
Vā ġaribā vā yetimā dép yıḳılıp tüşti yā

Baş ayaġ kiymiş ḳara zülfin yayıp köksin açıp
İki köziniñ yaşın güyā bulaḳ dek aḳtı yā

[28b] Ey közümniñ yaruġı iki cihān sermāyesi
Hem meniñ köñlüm ḳuşı ārām-ı cānımdır yā

ʿArş-ı kürsi levḥ-i ḳalem hem yer kök ḥūri melek
Muśṭafā birle biri mātem tutup yıġladı yā

Bir bulut keldi Ḫadice birle keldi ʿĀyşe
Barça ḫātunlar bilen özlerce mātem tuttu yā

Bir bolup keldi yene ṭaraf ʿacāyip ün bilen
Faṭma saçın yayıp yıġlap içidin çıḳtı yā

Ḳanını alıp başıġa yüz köziġa sürtüp
Ey közümniñ nūrı ārām-ı cānım didi yā

Ey ġarib-i bįkes bįçāre-yi bį-imkān balam
[29a] Ḳanıñızını bu Kerbelānı lāle dek ḳan ḳıldı yā

Teşne ü pinḥānuma ḫār-zār olduñ netey
Vāy feryādıġa taşlar ibarıp su boldı yā

Ḳalmadı ṭāḳat bu nāle āh u efġānlar bile
Faylamay kelip Resūlnüñ étegini tuttu yā

Didi aytıñ ey ata oġlum günahını maña
Bį vefā ümmetler oġlumġa cefālar ḳıldı yā

Faṭma boynın ḳucup yıġlap yüziġa burḳup
Ey közümniñ nūrı ḳızım ārām-ı cānım didi yā

Ṣabr itiñ tañla bu oġluñ her birin tamġan taşıġa
Cümle āśi ümmetim otdın çıḳarlar didi yā

[29b] Muśṭāfa boynın ḳucup yıġlap aytur ey ata

Bu ġarip bį̈ve-yi bį̈çāre bį-kes öldi yā

Kaşki bolġay idiñiz bu cihānda siz tirik
Tutḳay irdim yiñ mātemini bu oġlumnıñ didi yā

Yā atası bolsa irdi tutḳay irdi mātemi
Tā tirik men bolġay irdim tutḳay irdim mātemi

Deşt-i sehrā kūh-ı Ḳāf vādi bu öy mu …
Yā Ḥüseyinim yā Ḥüseyinim dip yıġlar irdi mi didi yā

Muśṭafā aydı ki ey cānım ḳızım siz ġam yemen
Ümmetimniñ arasıda bardur didi yā

Uşbu maḳtelnāme alıp yörürler öy mu öy

[30a] Her kişi yıġlap bu nāmeni añlap közidin yaş eger
Men anıñsız girmegeymen Cennet içre didi yā

Baʿd-ez-an bu barça peyġamber kelip adamġa hem
Muśṭafā aldıġa kelip taʿziyet tigürdi yā

Bubi Havva bir maẓlumlarġa Faṭmam hem Faṭmaġa
Barça aśḥāblar ʿAliġa taʿziyet tigürdi yā

Muśṭafā yıġlap tenidin ḳucaḳıġa alıp
Ḳanını gird-ġubārı zülf sürdi yā

Gel tenin pāk eyledi bu oḳlar yarası
Didi ey butām seniñ ḳulıñ fütiñni Şimr keser

Çün işaret eyledi köksi ḳol birle maña
[30b] Bu ḳulum fütüm meniñ ki bu yetimi kesdi yā

Muśṭafā kördi meni imdi eyā yüzi ḳara

Uşbu oġlumnı bolup saña ne boldı yā

Bu ġarip oġlumġa sen cefā raḥm etmediñ
Ḥaḳ Ṭeāla raḥm ḳılmay laʿnet etgey didi yā

Çün bu sizni eşip bį-hūd bolup tā ol zaman
Saʿatidin kim kiyin hūşumġa keldim didi yā

Körsem aş vaḳtı bolupdur hiç kim ḳalġanı yoḳ
Köp Ferişţelerni köp āsmāndın keldi yā

Çün teni birlen ḳopup barça şehįdler tenini
Taşḳalap yerge kömüp ḳabirlerni … ḳoydı yā

[31a] Ol Ferişţelerimni ey laʿnet yüzi ḳara
Didiler körsem yüzüm mundaġ bolupdur didi yā

Yüzüm üstün yetmiş iki daġ-ı laʿnet boldı yā
Men özümġa tabudumġa laʿnet oḳuymen didi yā

Caʿfer-i Ṣādıḳ bu ḥacılar bile aşıp munı
Vāy butām dép yıḳılıp bį-hūd boluban ḳaldı yā

Caʿfer-i Ṣādıḳ özümdin ʿāḳıbet ʿömriġıça
Kice kündüz mātemini ol imāmlar tuttu yā

Üç kice kündüzġıça bį-hūd boluban yattı yā
Körmediler ol kişini kaysı yerge bardı yā

Bes Ḥüseyin ḳıldı fedā cānını ümmet ḥaḳḳıda
[31b] Hem Ḥüseyinimġa fedā cānını ümmet ḳıldı yā

Kim Ḥüseyin ḥaḳḳıda berse tuḥfe-yi nezri çerāg
Yüzige tañla şefāʿat işigi açıldı yā

Bilgenimçe naẓm ḳıldı uşbu maḳtelnāmeni

Ḫandān-ı Muṣṭafā'nıñ çākiri bu āsį bį̈kārını

Sonuç

İslam dünyasında dinî, tarihî ve siyasi birtakım olayların da kaynağı olan ve Müslümanlar arasında kırılmalara, iç çatışmalara ve buna bağlı olarak da ayrılıklara yol açmış Kerbela olayı tarihi bir hadise olarak edebî eserlere konu olmuş ve bu eserlerde duygusal bir havada ve destanî bir üslûpla ele alınmıştır. Bütün İslam dünyasında olduğu gibi Uygur Türkleri arasında da derin izler bırakan bu elim hadise, onların sözlü ve yazılı geleneklerinde yaratılıp yaşatılan, icra edilen çok sayıda Kerbela mersiyesinin teşekkül etmesine vesile olmuştur. Kerbela konulu bu mersiyeler, hadisenin Uygurlar tarafından algılanışını, onların olaya bakışını ve onlar da bıraktığı izleri göstermesi açısından önemlidir. İcra bağlamlarında düşünüldüğünde bu manzumelerin, Müslüman dünyasında olduğu gibi Uygurlar arasında da hadisenin canlılığını korumasına, Yezit ve yandaşlarına duyulan kin ve öfkenin diri tutulmasına ve aynı duygular içerisinde olanların saflarını sıklaştırıp birbirlerine kenetlenmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. İncelediğimiz mersiye, şekil ve yapı açısından çok sağlam ve güçlü olmasa da içerik yönünden Kerbela olayını ve onun etkilerini açık bir şekilde ortaya koyması bakamından oldukça önemlidir. Diğer taraftan bu geleneğin Uygur Türkleri arasında da mevcut olduğunu ve sözlü gelenekle eş zamanlı olarak Kerbela mersiyelerinin yazıya geçirildiğini göstermesi açısından dikkate değerdir. Biçim bakımından bir kararlılığı olmayan, şekil olarak karmaşık ve bozuk bir yapıya sahip olan Maktel-nâmenin bu hususiyeti onun sözlü gelenekten yazıya aktarıldığının bir göstergesi olsa gerektir. Çağatay Türkçesiyle yazıya geçirilen Kerbela mersiyeleri, mukayeseli ve bütünlük içinde ele alındığında daha kapsamlı sonuçlar elde edilecektir.

Kaynakça

AHMET CEVDET PAŞA. (1981). *Kısas-ı Enbiya ve Tevârih-i Hulefâ I-II*. (Haz.: Metin Muhsin Bozkurt), İstanbul: Çile Yayınları.

APAK, Adem. (2010). "Kerbela Hadisesi'nin Siyasi Sebebi Yezid B. Muaviye'nin Veliaht Tayin Edilmesi Meselesi Üzerine Tespit ve Değerlendirmeler". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*, C. 1, Sivas: Asitan Yayınları, s. 269-276.

BAŞ, Eyup. (2010). "İslâm Tarihinde Matem/Yas Kültürü ve Kerbelâ". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela.* C. 2, Sivas: Asitan Yayınları., s. 379-386.

ÇAĞLAYAN, Bünyamin. (1997). *Kerbela Mersiyeleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAKIR, Mumine. (2012). "Kadîmî'nin Kerbelâ Mersiyeleri". *Turkish Studies*, Volume 7/1, s. 705-725.

DAVUT, Rahile. (2001). *Uyğur Mazarliri*. Ürümçi: Şincañ Halk Neşriyati.

DEMİREL, Özlem. (2008). "Âşıkî ve Maktel-i Hüseyin'i". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 38, S. 38, s. 49-61.

EBU CA'FER MUHAMMED B. CERİR ÜT-TABERİ. (199?). *Tarih-i Taberî*. (Çev.: M. Faruk Gürtunca), İstanbul: Sağlam Yayınevi.

FİDAN, İbrahim. (2017). "Kerbelâ'yı Yaşamış Şiirler: 'Hz. Hüseyin' ve 'Öteki' Portreleri Yönüyle Kerbelâ Olayının Arap Şiirindeki İlk Yankıları". *Mütefekki*r, C. 4, S. 7, s. 99-123.

GÜNGÖR, Şeyma. (2003a). "Maktel". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 27, s. 455.

GÜNGÖR, Şeyma. (2003b). "Maktel-i Hüseyin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 27, s. 456-457.

GÜNGÖR, Şeyma. (2007). "Tarihî Olaydan Menkıbeye, Menkıbeden Şahesere [Kerbela Olayı ve Hadikatü's-Süeda]", *38. Icanas Bildiriler Kitabı.* s. 769-788.

GÜZEL, Abdurrahman. (2004). *Dinî-Tasavvufî Türk Ede*biyatı. Ankara: Akçağ Yayınları.

HARRİS, Rachel. (2014). "Introduction: 'Sounding Islam in China". *Performing Islam,* Volume 3, Numbers 1 & 2, s. 13-23.

HARRİS, Rachel. (2014). "The Changing Uyghur Religious Soundscape". *Performing Islam*, Volume 3, Numbers 1 & 2, s. 103-124.

KARAARSLAN, Mehmet. (2012). *Maktel-i Hüseyin*. İstanbul: Önsöz Yayıncılık.

KESKİN, Yakup. (2012). "Yakın Döneme Etkileri İtibarı ile Kerbelâ". *Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 38, s. 307-340.

KURTULUŞ, Rıza. (2002). "Arap, Fars Edebiyatında Kerbela". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25, s. 272-274.

OKUMUŞ, Ejder. (2010). "Kerbela: Hz. Hüseyin'le Randevu". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*. C. 2, Sivas: Asitan Yayınları, s. 165-174.

ÖZ, Mustafa. (1993). "Ca'fer es-Sâdık". *TDV İslam Ansiklopedisi*. C. 7, s. 1-3.

ÖZÇELİK, Kenan. (2010). "Türk Edebiyatlnda Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela*. C. 2, Sivas: Asitan Yayınları, s. 7-15.

ÖZİL, Sibel. (2017). "Maktel-İ Hüseyinler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, S. 83, s. 31-48.

ŞADİ MEDDAH. (2015). *Maktel-i Hüseyn Kerbela Hadisesi (Giriş-Metin-Tıbkıbasım).* (Haz.: Erdoğan Erbay, Selahattin Tozlu), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı.

TÜRKOĞLU, Serkan. (2017). "Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler ve Bekâî'nin Kitâb-ı Kerbelâ Mesnevisi". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [Taed],* 58, 107-128.

UZUN, Mustafa. (2002). "Türk Edebiyatında Kerbela". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25, s. 274-275.

Ek: Orijinal Metin

